

Андрій Романович **ІВАНІВ**

аспірант, Київський міжнародний університет; радник "EQUITY Law Firm"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8970-0219>

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ В АНГЛОСАКСОНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СІМ'І

У статті досліджено сутність судового прецеденту як джерела права країн англосаксонської правової сім'ї, визначено позитивні та негативні сторони судового прецеденту. Встановлено, що доктрина судового прецеденту застосовується в Англії завдяки історично сформованій правовій традиції, а в країнах англосаксонської правової сім'ї – завдяки домінуючому впливу Англії на них в окремі історичні періоди. Зроблено висновок, що співвідношення прецеденту та закону, за суттєвого превалювання першого над другим, призвело до примату судової влади над виконавчою владою. У зв'язку з чим судді виступають тлумачами законів, а судові прецеденти певною мірою – «коментарями до законів».

Ключові слова: судовий прецедент, англосаксонська правова сім'я, Англія, США, *ratio decidendi*, *stare decisis*, *persuasive authority*, *obiter dicta*

ВСТУП

Аналіз письмових історичних джерел, які збереглися до наших днів, свідчить про те, що судовий прецедент є найдавнішим джерелом права. На різних етапах розвитку людського суспільства судовий прецедент тією чи іншою мірою був регулятивним носієм відносин, які в ньому виникали. Таке регулювання здійснюється від конкретного до абстрактного, і тому може займати особливе місце у правовій системі суспільства. Це послужило групуванню національних правових систем у правові сім'ї, які об'єднує спільність як основних понять, структури права, так і джерел права. Судовий прецедент є актом правотворчості, який приймається у визначеному порядку органом влади, наділеним повноваженнями щодо здійснення правосуддя. Судовий прецедент може бути як одним із основних регуляторів суспільних відносин, так і мати другорядну, несуттєву роль у формуванні джерел права в окремій правовій системі конкретної держави. Так, в англосаксонській правовій сім'ї судові прецеденти традиційно відносяться до основних, домінуючих джерел права.

Проблематика судового прецеденту завжди була предметом наукових дискусій і залишається такою на сьогодні, коли у профільній літературі дедалі частіше звучать пропозиції з необхідності запровадження судового прецеденту в якості офіційного джерела права в Україні. У працях сучасних вчених судовому прецеденту присвячено чимало уваги. Окремі аспекти цього явища висвітлено у роботах: П. Гук, Б. Малишева, Н. Гураленко, М. Козюбри, О. Коростелкіної, А. Куртакової, Д. Кухнюка, М. Ларо, Л. Луць, М. Марченко, Ю. Матата, Н. Пархоменко, І. Погрібно, Н. Стецика, С. Шевчука та ін.

МЕТА РОБОТИ

Статтю присвячено питанню сутності та ролі судового прецеденту як джерела права у країнах англосаксонської правової сім'ї.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. У дослідженні використано методи

структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Починаючи дослідження, слід зазначити, що практика наслідування прецедентів не є чимось само собою зрозумілим. У світі існують правові системи, в яких суди у вирішенні спорів не приділяють значної уваги методам, за допомогою яких аналогічні справи вирішувалися в минулому. Так само можуть існувати правові системи, які забороняють судам покладатися на прецеденти, принаймні з метою використання їх у якості правової основи для прийняття рішень. В окремих правових системах ухвалені раніше судові рішення використовуються як правові ілюстрації у розгляді юридичних питань. У загальному праві, навпаки, прецеденти, здебільшого, відіграють вирішальну роль. У багатьох випадках прецеденти є авторитетними джерелами права, зумовлюючи фактом свого існування майбутні судові рішення.

Правові системи країн, де провідним видом джерел права визнаються рішення, прийняті вищими судовими органами у конкретній справі, відносять до англосаксонської системи права. Ця назва походить від місця виникнення судового прецеденту як джерела права. Судовий прецедент є закономірним результатом становлення загального (прецедентного) права Англії. Р. Давид виділяє чотири основні періоди історії англійського права: перший період передував нормандському завоюванню 1066 р.; другий – від 1066 р. до встановлення династії Тюдорів (1485 р.), – період становлення загального права, його ствердження та подолання опору місцевих звичаїв; з 1485 р. до 1832 р. – розквіт загального права; четвертий період – з 1832 р. і донині, коли загальне право зустрілося з небаченим розвитком законодавства і повинно було пристосуватися до суспільства [5, с. 259]. Не слід вважати, що визнання прецеденту основним джерелом (формою) права завжди було основним принципом англійського права протягом усіх виділених Р. Давилом періодів. Насправді ж сприйняття прецеденту у середньовіччя дуже відрізняється від сучасного погляду. З огляду на те, що нерідко рішення містили фікції і не були аргументовані з боку судді, окремий прецедент розглядався лише

як доказ існування певної практики та думки судді, але не більше, оскільки учасники справи діяли під впливом особистих цілей, невідомих загалу, а їх висновки, крім цього, могли бути помилковими. Однак у своїй діяльності судді намагалися не відступати від прецедентів, які вже неодноразово застосовувались їх колегами. Вважалося, що судді не створюють норм права, тому їх висновки по справам є не джерелом (формою) права, а доказом того, що право є саме таким [9, с. 58]. Протягом зазначених періодів прецедент поступово розвивався, поглиблюючись та наповнюючи старі форми новим змістом, які відповідали вимогам практики і тим завданням, які ставив перед ним час. Зрештою, сучасна форма доктрини прецеденту повністю сформувалася до середини XIX ст.

Загальне право Англії створено у народному форматі (у зв'язку з наявністю історичних та соціальних умов) і отримало можливість розвиватися відокремлено від римського, навіть у період існування значних територій сучасної Англії в якості римської провінції (Римська Британія). Римський вплив на право Англії був непрямим і здійснювався переважно через церкви, а тому не був здатним істотно вплинути на прецедентний характер англійського права. Проте римський вплив дав англійцям безцінний досвід, який вони згодом почали використовувати у своїй колоніальній політиці. Виникає питання: які ще причини сприяли виникненню, розвитку та закріпленню в Англії саме прецедентної форми права? До них можна віднести такі: сприйняття Парламентом концепцій, принципів та термінології загального права, взяття його за основу у складанні текстів статутів; існування впливового, добре організованого прошарку юристів (адвокатів та суддів), яких задовольняла саме прецедентна форма права, адже її функціонування постійно вимагало їх безпосередньої участі; той факт, що найбільш важливі для англійського суспільства земельні відносини врегульовано переважно прецедентним правом і влада не була зацікавлена у кардинальній зміні наявних порядків у цій сфері; відповідність характерних особливостей функціонування права у формі судового прецеденту (наступництво, генетичний зв'язок з традиціями та звичаями, прагматизм та консерватизм конструкцій тощо) психогенотипу англійської нації; здатність прецедентного права забезпечувати стабільність правового регулювання, завдяки властивості плавно адаптуватись до нових економічних відносин зі збереженням форми [9, с. 60]. Загалом загальне право Англії становить правову традицію, яка сформувалася історично й існує в сучасній Великій Британії донині. Ця правова традиція є основою права не лише для Англії (як країни-прародительки), але й Уельсу, Ірландії, штатів США (крім Луїзіани), більшої частини Канади (крім Квебека). Крім того, більшість країн, які коли-небудь перебували у колоніальній або іншій формі залежності від Англії, перейняли її правові традиції (Індія, Пакистан, Малайзія, Ямайка тощо). Завдяки своїй колоніальній політиці Англія «прив'язувала» колонії до себе, започатковуючи там судовий процес та судові органи за своїм зразком. На цих територіях розпочинали діяти колоніальні суди, які керувалися англійським правом з урахуванням місцевих реалій. Такі суди багато в чому стали провідником прецедентного права

Англії на чужих для її правових традицій територіях.

Правозастосування в англосаксонській системі права будеться за тим принципом, що кожен суд зобов'язаний наслідувати рішення вищого суду у розгляді аналогічної справи, а апеляційні суди (крім палати лордів) зв'язані своїми минулими рішеннями. Проте, якщо бути більш точним, то з погляду англійської доктрини прецеденту не саме рішення є обов'язковим, а норма права, на якій ґрунтується дане рішення. У вирішенні конкретної справи суд має наслідувати єдину частину попереднього рішення – «ratio decidendi» (сутність рішення). Ухвалення судового рішення в англосаксонській системі права практично завжди супроводжується його обґрунтуванням. Суддя аналізує всі подані сторонами докази, робить висновки стосовно спірних фактів, а також здійснює огляд наведених сторонами аргументів. У випадку ж виникнення правового спору суддя майже завжди досліджує кілька прецедентів. Для сторін у конкретній справі важливий елемент висновків з питань права, що остаточно встановлює їх права та обов'язки стосовно предмета позову. Однак для виявлення та вирішення проблем регламентування відповідних відносин у рішенні виділяють правові принципи, викладені судом у зв'язку з вирішенням спору. Це і є правоположення, сформульовані судом, які застосовуються до питань права, але які впливають із конкретних обставин справи. Це і є «ratio decidendi», тобто правова аргументація судді, – утворюючи прецедент, стає джерелом права в англосаксонській системі [6, с. 49], виступає «шаблоном» для наступних рішень і цим встановлює норми права. Коли кажуть, що суд зобов'язаний слідувати прецеденту або що він є зв'язаним рішенням, мають на увазі обов'язок судді застосувати конкретне «ratio decidendi» до фактів справи, яка розглядається, за умови відсутності юридично логічної різниці між даними фактами та фактами, до яких застосовувалось «ratio decidendi» у попередній справі [7, с. 112]. Таким чином, «ratio decidendi» та судовий прецедент можна співвіднести як зміст та форму. Обов'язковість певного рішення для судді виникає лише за умови подібності «ratio decidendi» справи, яка розглядається з «ratio decidendi» вже вирішеної раніше справи.

Продовжуючи дослідження, зауважимо, що остаточно формування прецедентного права Англії, яке покладено в основу системи джерел права країн, що відносяться до англосаксонської правової сім'ї, припало на кінець XIX ст. одночасно з остаточною формуванням правових традицій, притаманних цій системі. Правові традиції англосаксонської правової системи виявляються у більшості судових процесів, які зазвичай здійснюються вищими судами у зв'язку з конкретними ситуаціями, що виникають із спорів, вже розглянутих судами. Загалом всі загальні норми англосаксонської правової системи виглядають як конкретні процедури, деталізовані порівняно з нормами та процедурами континентальної правової системи. Найбільш очевидна різниця між цією системою та континентальною системою полягає в тому, що континентальна система є кодифікованою системою, тоді як англосаксонська створена не повністю за допомогою писаного законодавства, а базується здебільшого на судовій практиці. Одним із основоположних принципів

англосаксонської правової системи є те, що судові рішення, які часто приймаються вищими судами, винесені за аналогічною справою, враховуються у наступних справах. Цей принцип відомий як «*stare decisis*». Насправді це означає, що нижчі суди зобов'язані застосовувати прецеденти, встановлені вищими судами у попередніх справах. Це забезпечує послідовність та передбачуваність правового поля. На сьогодні склалися такі основні правила судового прецеденту в Англії:

1) повага до окремо взятого рішення одного з вищих судів;

2) визнання того, що рішення такого суду є переконливим для судів, які стоять вище від нього за ієрархією;

3) окреме рішення розглядається завжди як обов'язковий прецедент для нижчестоящого суду [13].

Тією чи іншою мірою, як нами вже зазначено раніше, вироблені англійською доктриною правила судового прецеденту використовуються країнами, що входять до англосаксонської правової сім'ї. Їх розрізняють за суворістю дотримання принципу «*stare decisis*». Найбільш суворо, відповідно до доктринальних установок, до судового прецеденту ставляться в Англії, в якій набагато важче, ніж будь-де, «відкинути» вже прийняте раніше судове рішення. Жодна судова інстанція в Англії не може відійти від раніше прийнятого прецеденту. Будь-який прецедент може бути змінено лише вищою судовою інстанцією чи парламентським актом. Цікавим є той факт, що до середини 1960-х рр. навіть Палата лордів не могла змінити свої рішення.

В Англії, як ні в якій іншій країні, що відноситься до англосаксонської правової сім'ї, законодавчий нормативний акт в ієрархії джерел права знаходиться у підпорядкованому становищі стосовно судової практики. Не будучи основним регулятором громадських відносин, норми, які містяться у правовому акті, визначаються цією практикою. В англійському судочинстві діє правило, відповідно до якого правозастосовний орган пов'язаний не лише самим текстом закону, а й судовими прецедентами, винесеними раніше в його тлумаченні у судових рішеннях. Самі ж законодавчі правові акти носять багато в чому казуїстичний стиль законодавчої техніки, а їх деталізація й реалізація, практично, лягає на плечі тієї ж судової практики. Акти законодавця як за структурою, так і за змістом максимально наближені до регулювання різного роду конкретних ситуацій; будь-яких спеціальних актів, які б регламентували правовідносини в цілих галузях або напрямках права, тут ніколи не приймалося. Англійське законодавство не знає галузевих кодексів європейського типу, що зумовлено відсутністю спеціалізації англійських судів, а оскільки вони є творцями основного джерела права в країні, то їх рішення неможливо кодифікувати, згрупувати за галузями (хоча такі спроби неодноразово робилися) [1, с. 69-71]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що метою прийняття судових прецедентів на сучасному розвитку англійського права є необхідність тлумачення законодавчих актів, що й обумовлює суворість додержання принципу «*stare decisis*».

Англійська доктрина прецеденту не завжди була

такою суворою, як зараз. Значення прецедентного права стало очевидним ще на початку видання судових звітів – Щорічників. У XVIII ст. з'являються ознаки того, що ця система стає більш жорсткою, а суворі правила застосування прецедентів, про які говорилося вище, – творіння XIX і XX ст.ст. Вони могли бути приведені в дію лише після того, як публікація судових звітів досягла сучасного високого рівня, ієрархія судів набула певної форми (яка мало відрізняється від сьогонішньої), а судові функції Палати лордів передані до рук висококваліфікованих юристів. Рівень публікацій судових звітів став досить високим вже на початку XIX ст., а ієрархічна структура судів та судові функції Палати лордів встановилися в їхньому нинішньому вигляді не раніше 1850 р. Стосовно Апеляційного суду, то правило про його безумовний обов'язок дотримуватися свого більш раннього рішення запроваджено у XX ст. [7, с. 42]. У 1865 р. створено Інкорпоровану раду стосовно судових звітів (The Incorporated Council of Law Reporting for England and Wales, ICLR), котра і донині публікує збірки прецедентів «The Law Reports». Варто наголосити, що не всі судові рішення набувають статусу прецеденту, а лише опубліковані. Крім того, ступінь обов'язковості прецеденту залежить від місця у судовій системі суду, чиє рішення може набути чинності прецеденту, а також місця у судовій системі суду, який приймає рішення за аналогічними або схожими обставинами справи. Водночас сам факт співвідношення обставин обґрунтовується й оцінюється особисто суддею, згідно його внутрішнього переконання і бачення справи. Суддівський розсуд у виборі прецеденту і тлумачення в його застосуванні у справі відіграє величезну роль у країнах англосаксонської правової сім'ї.

За нинішньої організації судової системи Англії структура взаємодії судових прецедентів по вертикалі виглядає так:

1. Рішення вищої інстанції – палати лордів – обов'язкові для всіх інших судів.

2. Апеляційний суд, що складається з двох відділень (цивільного та кримінального), зобов'язаний дотримуватися прецедентів Палати лордів та своїх власних, а його рішення обов'язкові для всіх нижчестоящих судів.

3. Високий суд (усі його відділення) пов'язаний прецедентами обох вищих інстанцій, його рішення є обов'язковими для всіх нижчестоящих інстанцій, а також, не будучи суворо обов'язковими, впливають на розгляд справ у його відділеннях.

4. Окружні й магістратські суди зобов'язані слідувати прецедентам усіх вищих інстанцій, а їх власні рішення прецедентів не створюють. Не вважаються прецедентами і рішення Суду корони, створеного 1971 р. для розгляду особливо тяжких кримінальних злочинів [12, с. 244-245].

На сучасному етапі прецедентна практика в Англії вже налічує понад 300 томів за внутрішнім та європейським правом, у США – на порядок більше, що обумовлено особливістю розвитку прецедентного права для цієї країни загалом, та наявною судовою системою зокрема.

На відміну від Англії, в якій система судів історично є жорстко централізованою, що сприяло створенню умов зі зміцнення правила «обов'язковості для

нижчестоящих судів слідувати рішенням вищих», у США система судів включає федеральні суди та суди штатів, які створюють прецеденти. Кожна з вищих судових інстанцій штатів, так само як і Верховний суд США, власними силами, незалежно одна від одної визначають своє відношення до прецеденту і тим самим виробляють власні особливі правила його застосування [10, с. 406]. Тому у США самостійно розвивається федеральне прецедентне право і прецедентне право штатів. Неоднозначне вирішення питання існування федерального прецедентного права впливає на питання дії принципу прецеденту при взаємодії федеральних судів і судів штатів. Вважається, що нижчі суди штатів пов'язані рішеннями вищестоящих з питань стосовно права штатів, а також з питань стосовно федерального права, рішеннями федеральних судів, особливо Верховного суду. Федеральні суди пов'язані рішеннями федеральних судів і судів штатів з питань, що належать до відання штатів, якщо вони не суперечать федеральному праву [4, с. 25]. У США принцип «*stare decisis*» з цілком об'єктивних причин не зміг досягти рівня «абсолютної пов'язаності» суддів рішеннями своїх попередників, притаманної прецедентному праву Англії; хоча він і прагне послідовності та однаковості рішень, все ж таки принцип «*stare decisis*» не є непорушним.

Судове рішення в англосаксонській правовій сім'ї може стати підставою для «*stare decisis*», що дає змогу попереднім рішенням впливати на рішення стосовно майбутніх схожих справ. В інших випадках судове рішення може бути використане як «*persuasive authority*», тобто стати «переконливим рішенням», яким суд може, але не зобов'язаний керуватися. Так, у США «переконливе рішення» може бути: рішенням судів нижчої інстанції; рішенням судів рівної чи вищої інстанції інших штатів (юрисдикцій); рішенням судів інших паралельних систем (суди штатів та федеральні суди); неофіційно висловленою думкою судді («*obiter dicta*») про те, яким би могло бути його рішення, якби обставини справи були іншими; особливою думкою судді у винесенні рішення у справі колегіальним складом суду (письмово); рішенням судів інших країн, особливо тих, де використовуються ті самі принципи загального права [8, с. 33] (історично, для Канади такими рішеннями є рішення найвищих судових інстанцій Англії).

Прихильники прецедентного права стверджують, що дотримання принципу «*stare decisis*» та ухвалення рішень, заснованих на попередніх справах, підтримує роль судових інституцій країн англосаксонської правової сім'ї як нейтральних, неупереджених та послідовних, спрямованих на прийняття рішень. Стверджується, що опора на прецедент в англосаксонській правовій сім'ї забезпечує велику передбачуваність для звичайних громадян, суддів, законодавців, усіх, хто стикається із судовою системою.

До переваг судового прецеденту також належать визначеність та однаковість. Аналізуючи наявні прецеденти, можна прогнозувати, яким буде майбутнє судове рішення у справі. Аналогічні чи подібні випадки розглядатимуться так само. Неможна не погодитися з тим, що такий підхід дає громадянам, які стикаються із судовою системою, відчуття справед-

ливості, а юристам – можливість надавати свої послуги з прогнозованою часткою ймовірності успішного завершення справи. Судовий прецедент має практичний характер. Він заснований на конкретиці, з якою можна ознайомитись та зробити відповідні висновки.

Судові прецеденти забезпечують суттєву економію часу для судової системи, оскільки судовий розгляд із прецедентом займає значно менше часу, ніж судовий розгляд без нього. Особливо це стало очевидним під час загальної інформатизації та розроблення спільного інформаційного банку прецедентів, з якого зацікавленими особами може бути вилучено постанови з аналогічних справ.

Домінування судових прецедентів сприяє зменшенню корупційних ризиків у розгляді справ у судах, оскільки за наявності аналогічного рішення суддя не має права його проігнорувати.

Деякі стверджують, що надмірна залежність судових органів від прецеденту все ж є проблемою. Люди – живі істоти, і можуть припускатися помилок, внаслідок чого судові рішення можуть бути винесені із судовими помилками, і в цьому випадку заснований на них прецедент продукуватиме подальші помилки, по суті, спотворюючи ту мету, яку переслідує судова система загалом.

У подібних справах наявна значна кількість судових прецедентів, що дає змогу суддям маневрувати, обираючи серед прецедентів найвигідніші. Судді також наділені правом інтерпретації прецедентів відповідно до своїх внутрішніх переконань, власних поглядів та уподобань, що також може сприяти розширенню, звууженню або частковому ігноруванню їхнього сенсу. Велика кількість прецедентів, особливо у США, сприяє підвищенню ймовірності їхнього ігнорування. Юристам, суддям, адвокатам стає непросто встежити за всім спектром прецедентів, винесених з питання, яке їх цікавить.

Практика судових прецедентів сприяє ригідності всієї правової системи, сповільнюється розвиток законодавства, оскільки нижчестоящі суди пов'язані рішеннями вищих судів, а законодавчі акти, що приймаються, – вже наявними судовими рішеннями. Так, у США норму федерального закону фактично неможна змінити доти, доки справа, пов'язана з певним правовим аспектом, не буде розглянута апеляційним судом вищої інстанції. Суспільні відносини не є статичними, змінюються соціальна, політична, економічна та інші ситуації (що особливо актуально в наш час, коли такі події як світові кризи, пандемії різних захворювань та військові конфлікти істотно впливають на всі країни світу). Зміна суспільних відносин може вимагати іншого тлумачення закону, який суперечить вже наявним прецедентам.

Для прецедентного права потрібні судді з високим інтелектуальним рівнем та професійною підготовкою, які замість сухого перерахування фактів у своїх рішеннях могли б провести глибокий аналіз норм застосовуваного матеріального права, аргументувати свою позицію, пояснити, чому суд прийняв аргументи та докази однієї сторони та відкинув аргументи й докази з іншої сторони тощо. Судді – це та основа, від якої залежить якість прецедентів. На відміну від країн романо-германської правової сім'ї, судді в англосаксон-

ській правовій сім'ї формують право, будучи основним джерелом регулювання практично всіх суспільних відносин, а не виступають «безликими гвинтиками» судової системи.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, слід зазначити, що доктрина судового прецеденту застосовується в Англії завдяки історично сформованій правовій традиції, а в країнах англосаксонської правової сім'ї – завдяки домінуючому впливу Англії на них в окремі історичні періоди. Багато в чому доктрина судового прецеденту продемонструвала свою успішність завдяки громадській правосвідомості, високому рівню професійної майстерності суддів, які очолюють судову систему. Саме вони й формують прецедентне право загалом. Співвідношення

прецеденту та закону за суттєвого превалювання першого над другим призвело до примату судової влади над виконавчою владою. Досить часто у країнах англосаксонської правової сім'ї норма, яка впливає із закону, непридатна для практичного застосування доти, доки вона не буде пояснена суддею. Так, судді виступають тлумачами законів, а судові прецеденти, певною мірою, – «коментарями до законів». Конструкція судового прецеденту має як позитивні, так і негативні сторони. Навіть у межах родинних країн англосаксонської правової сім'ї, не кажучи вже про змішані правові сім'ї, судові прецеденти застосовуються по-різному, що свідчить про їх адаптивність, а отже, і здатність судового прецеденту бути корисним для України.

Список використаних джерел

1. Богдановская И.Ю. Закон в английском праве / отв. ред. Н.С. Крылова. Москва, 1987. 143 с.
2. Габрелян А. Вектор розвитку України: дилема вибору. Суспільство XXI у дискурсі соціально-політичних наук, правознавства та суспільних комунікацій: I Міжнародна спеціалізована наукова конференція (м. Хмельницький, 19.02.2021). URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02>
3. Габрелян А.Ю. Аналіз сучасного стану прецедентів в світі та в Україні. *Траектория науки*. 2020. № 6 (10). С. 2001-2013.
4. Гук П.А. Судебный прецедент как источник права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов, 2002. 205 с.
5. Давид Р. Основные правовые системы современности / пер. с фр. В.А. Туманова. Москва, 1988. 496 с.
6. Коростелкина О.Н. Судебная практика и судебный прецедент в системе источников российского права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2005. 192 с.
7. Cross R., Harris J.W. Precedent in English Law. Clarendon Press, 1991. 256 p.
8. Ларо М. Соблюдение судебного прецедента – это мудрая политика. *Налоговед*. 2010. № 8. С. 31-34.
9. Малишев Б.В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2002. 229 с.
10. Марченко М.Н. Сравнительное правоведение. Москва, 2001. 560 с.
11. Мороз С.С., Габрелян А.Ю. Актуальные проблемы формирования института частных исполнителей в Украине. *Траектория науки*. 2016. № 7 (12). С. 11-19.
12. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности) / под ред. В.А. Туманова. Москва, 2003. 448 с.
13. Walker R.J. The English legal system. London, 1976. 616 p.

References

1. Bogdanovskaya I.Y. Law in English law. Moscow, 1987. 143 p. (in Russian).
2. Habrelian A. Ukraine's development vector: a dilemma of choice. *Society XXI in the discourse of socio-political sciences, jurisprudence and public communications: I International Specialized Scientific Conference (Khmelnitskyi, February 19, 2021)*. URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02> (in Ukrainian).
3. Habrelian A.Yu. Analysis of the current state of precedents in the world and in Ukraine. *Trajectory of science*. 2020. № 6 (10). pp. 2001-2013. (in Ukrainian).
4. Guk P.A. Judicial precedent as a source of law: diss. ... PhD in legal sciences: 12.00.01. Saratov, 2002. 205 p. (in Russian).
5. David R. Les grands systemes de droit contemporains. Paris, 1964. 630 p.
6. Korostelkina O.N. Judicial practice and judicial precedent in the system of sources of Russian law: diss. ... PhD in legal sciences: 12.00.01. Moscow, 2005. 192 p. (in Russian).
7. Cross R., Harris J.W. Precedent in English Law. Clarendon Press, 1991. 256 p.
8. Laro M. Respecting judicial precedent is a wise policy. *Tax expert*. 2010. No. 8. pp. 31-34. (in Russian).
9. Malyshev B. V. Judicial precedent in the legal system of England (theoretical and legal aspect): diss. ... PhD in legal sciences: 12.00.01. Kyiv, 2002. 229 p. (in Ukrainian).
10. Marchenko M.N. Comparative Law. Moscow, 2001. 560 p. (in Russian).
11. Moroz S.S., Gabrelyan A.Y. Actual problems of formation of the institution of private performers in Ukraine. *Trajectory of science*. 2016. No. 7 (12). pp. 11-19. (in Ukrainian).
12. Saidov A.H. Comparative law (the main legal systems of our time). Moscow, 2003. 448 p. (in Russian).
13. Walker R.J. The English legal system. London, 1976. 616 p.

Andrii IVANIV

postgraduate student, Kyiv International University; Counsel of "EQUITY Law Firm"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8970-0219>

JUDICIAL PRECEDENT IN THE ANGLO-SAXON LEGAL FAMILY

An analysis of written historical sources that have survived to this day shows that judicial precedent is the oldest source of law. At different stages of the development of human society, the judicial precedent was to one degree or another the regulatory carrier of the relations that arose in it. This regulation is carried out from concrete to abstract, and therefore can occupy a special place in the legal system of society. This served to group national legal systems into legal families, which are united by the commonality of both the basic concepts, the structure of law, and the sources of law. Judicial precedent is an act of law-making, which is adopted in a certain order by a government body empowered to administer justice. Judicial precedent can be one of the main regulators of social relations, and have a secondary, insignificant role in the formation of sources of law in a separate legal system of a specific state. Thus, in the Anglo-Saxon legal family, court precedents traditionally refer to the main, dominant sources of law.

The paper is devoted to the issue of the essence and role of court precedent as a source of law in the countries of the Anglo-Saxon legal family. It is established that the doctrine of judicial precedent is applied in England due to a historically formed legal tradition, and in the countries of the Anglo-Saxon legal family - due to the dominant influence of England on them in certain historical periods. In many ways, the doctrine of judicial precedent has demonstrated its success due to public legal awareness and the high level of professional skill of judges who lead the judicial system. It is they who form precedent law in general. The ratio of precedent and law, with the significant predominance of the former over the latter, led to the primacy of the judiciary over the executive. Quite often in the countries of the Anglo-Saxon legal family, a rule that derives from the law is unfit for practical application until it is explained by a judge. Thus, judges act as interpreters of laws, and court precedents, to a certain extent, as «commentaries on laws». The construction of judicial precedent has both positive and negative aspects. Even within the parent countries of the Anglo-Saxon legal family, not to mention mixed legal families, judicial precedents are applied differently, which indicates their adaptability, and therefore the ability of judicial precedent to be useful for Ukraine.

Keywords: *judicial precedent, Anglo-Saxon legal family, England, USA, ratio decidendi, stare decisis, persuasive authority, obiter dicta*